

IOANNIS MESVÆ DAMASCENI

DE MEDICAMENTORVM PURGANTIVM
Simplicium delectu, & Castigatione.

LIBER PRIMVS.

Quem Canones vniuersales vocant.

IACOBO SYLVIO MEDICO INTERPRETE.

In nomine Dei misericordis (cuius nu-
tu sermone recipit gratiam & doctrina
perfectionem) principium sit verborum Ioannis
filij Mesue, filij Hamech, filij Hely, filij
Abdela Regis Damasci.

PROOEMIUM.

De castigandis medicamentis simplici-
bus purgatorijs mentio à quibusdam
veteribus habita, sapientes plerique
impulit in eius rei inquisitione multa
concre operam: ac de inuentis à se multi multa
scripserunt, sed capita tantum quædam rerum
sparsa, nullaque methode coherentia. Ob id ro-
gauerunt nos amicorum integerrimi, quorum
amicitiæ multa debemus, vt imperfecta, & di-
spersa huius inuentionis præcepta perficeremus,
in opusque vnum exacta methode transferremus.
Quorum iustis precibus victi commentarium
hunc aggredimur, confisi auxilio, ac bonitate
Dei, qui sit benedictus. Ergo pie Deus horum
præceptorum collectionem, compositionemque
facilem, qui ex thesauris largitatis tuæ, sumi-
maque tua benignitate, omnia fortunas, & fe-
licia facis. Opus autem hoc in libros duos diui-
demus, quorum priore vniuersalem castigan-
dorum certis quibusdam rationibus medicame-
torum scientiam trademus: posteriore vero, ubi
cuiusque medicamenti purgantis essentiam,
[species, delectum] facultates, castigationem
particulatim exeeuti erimus, finem faciemus.

MONDINVS.

Hic dubitatio est, vtrum de medicinis solutiuis sim-
plicibus debeat tradi cognitio in arte medicinæ.
Videtur enim quod non. De illis non debet tradi cogni-
tio in arte medicinæ, quæ sunt venena, aut res venenose,
sed medicinæ solutiue sunt huiusmodi. Maior est
nota auctoritate Haly, primo sermone suæ theoricæ di-
spositionis regalis, secundo cap. dicit enim, quod hoc est
vnum ex præceptis, scilicet non exhibere potum vene-
nosum vel mortiferum alicui, neque eum alijs notificare,
neque de eo loqui. Minor apparet, eo quod medicinæ
solutiue à corpore nostro euacuant inferendo vim natu-
ræ, omne autem tale quod naturæ vim infert, est vene-
nosum.

In oppositum est hic Mes. & alij auctores, qui de eis
tradunt cognitionem. Dico ad hoc, quod de medicinis

A solutiuis debet tradi cognitio in arte medicinæ. Ratio
est, quia de illis medicinis debet tradi cognitio in arte me-
dicinæ & modo approximationis earum, quæ sunt extra-
ctiue rerum præter naturam à corpore humano: sed me-
dicinæ solutiue sunt huiusmodi: quare &c. Maior appa-
ret, quia per hoc medicus consequitur suum finem, qui
est adeptio sanitatis in corporibus ægris, aut præseruatio
ab ægritudinibus. Minor apparet, eo quod hæc medicinæ
solutiue euacuant malos humores à corpore, qui actu
faciunt ægritudinem, aut sunt parati eam facere: omne
autem tale est res præter naturam. Secunda ratio est.
De illis medicinis debet tradi cognitio in arte medicinæ,
circa quas vel per quas conuenit medicum recte agere
& errare: sed circa medicinas solutiuas conuenit medi-
cum recte agere & errare: quare &c. Maior est nota,
cum ars sit recta ratio factibilium, sit etiam de bono &
difficili, vnde ita se habet, vt circa ipsam possit artifex
recte agere & errare. Minor apparet, eo quod Gal. & Mes. &
alij antiqui recte processerunt circa ipsas cum modo ap-
proximationis earum in debita quantitate, qualitate, & tẽ-
pore, & alijs quæ oportet considerare in ea approximanda,
sicut & multi alij hic talia non considerantes errauerunt
circa ipsam. vnde videtur magis communiter er-
rari circa vsum medicinæ solutiue, quam circa vsum me-
dicinæ alteratiue vel resolutiue, eo quod effectum medici-
næ alteratiue vel resolutiue astantes non vident nec alij,
nec credunt quod istæ medicinæ aliquid faciant, & ideo si
ex eis lædatur infirmus, non propter hoc medicus acqui-
rit magnum dedecus, si medico de ea male successerit;
aut honor magnus, si ei de eius vsum bene successerit. bene
ergo necessaria est medico earum cognitio, & quantum
ad eam essentiam absolute, sicut ex parte subiecti, &
virtutis, & posse ipsarum; & quantum ad emendationem
nocumentorum earum, & modum approximandi earum,
similiter etiam quantum ad remotionem nocumentorum
ipsarum in hora solutionis ipsarum, & post solutionem,
vt sciat curare earum accidentia, & nocumenta, dum ad-
sunt, & etiam præseruare ab eis: hoc autem facit Mesue
in hoc libro primo, qui continet quatuor sermones. Tunc
ad rationem (de illis &c.) dico quod ista maior est falsa.
Tu probas auctoritate Halyabbatis, Dico quod multum
refert dicere, non des potum mortiferum, & non cogno-
scas eum: non enim medicus debet eum dare, eo quod finis
destruitur: sed non dicit Halyab. quod non debeamus
eum cognoscere, imo oportet eum cognoscere, vt ipsum
euitemus. Vel potest dici quod concedatur maior, quan-
tum ad ea quæ sunt venenum absolute, sed si sint medi-
cinæ venenose non per se, sed consolatæ cum alijs me-
dicinis, vt earum malitia remoueatur, bene oportet tra-
dere de eis cognitionem: & sic facit Mesue infra. docebit
enim cognoscere scamoneam, & agaricum, & similia, &
quæ sunt meliores ex eis, & quæ non, & partes venenosas
ab eis remouere, quæ quandoque inueniuntur in eis.

In hoc autem priore libro quatuor theore-
mata seu proposita docere statuimus.

Mesue.

A

THEO.

C A N O N E S

T H E O R E M A T A P R I M I E

L I B R I Q V A T V O R .

Ed. 1. Amp.
Cap. 16.

QUæ in medicamento purgante deligendo sunt obseruanda, ac estimada: primò, propria scilicet ipsius essentia: secundo, facultas.

2. Qua rōne vis medicamenti malefica, priusquam sumatur, corrigenda sit. Quod duplici fit ratione: vna quidem, admisto ei altero medicamento, & eo ipsi contrario, vel tota sua substantia, seu proprietate sua, vel temperie, vel effectu, admisto, inquam, proportionē iusta. Altera verò ratione per quadruplicē artificis industriā 1. coctionem. 2. lotionem. 3. infusionem. 4. trituram.

3. Quibus remedijs propulsemus incommoda tria in nobis à medicamento excitari solita purgandi tempore. Primum, materias ab eo moueri, sed non vacuari. Secundum, eas vacuari quidem, sed moleste & illegitime. Tertium, vacuari ultra quàm conuenit.

4. Quibus auxilijs sanemus affectus in corpore post purgationem reliquos, quales ferè sunt tredecim, singuli capitibus singulis à nobis traditi. 1. Febris, 2. Cephalalgia, 3. Vertigo, 4. Visus obtusitas, 5. Vētriculi imbecillitas, 6. Sitis, 7. Singultus, 8. Vētriculi dolor, 9. Intestinorum vlceratio, 10. Deiectio cruenta, 11. Tenesmus, 12. Corporis laxitas, & debilitas, 13. Conuulsio.

T H E O R E M A P R I M V M .

Medicamentum purgatorium humorem sibi familiare trahit, similitudine totius substantia, sed adiutus calore. Gal. lib. facul. nat. & simp.

Medicamentum est purgatorium, non à temperamento, neq; vt cōtrarium agens in contrarium, quatenus cōtrarium: neque vt simile trahens & euellens alterum, aut vt contrarium: neque vt leue sursum, graue deorsum, agitans purgandā materiam, sed quia talem [cœlitus est sortitum facultatem.] Omnis enim res (vt à Philosophis dicitur) facultate duplici est dotata, & prædita: vna quidem elementari, qua calfacit, refrigerat. [humectat, siccatur,] non autem purgat: altera verò cœlesti, hacque vel communi, vel sibi propria, & temperie illam dirigente, & qua hoc medicamentum est purgatorium, illud hanc, vel illam vacationem prouocat, aliud aliam atque aliam habet virtutem. Quæ omnia potest medicamentum à cœlesti virtute ad temperaturam accedente.

MOND.

Hic aduertendum, primo dicit Mes. q. omne ens mistum hic inferius existens est informatū duplici virtute. s. virtute elementari, & cœlesti, cā est in promptu, quia omne mistum habet duplex principium, quo potest operari suam operationem. s. principium inferius, & se tenet ex parte materia, & agentis proprii, & determinati. aliud est principium superius siue vniuersale, & hoc est corpus cœleste. vnde dicit Arist. secundo physicorum, q. homo hominē generat, ex materia, & sole, & ideo bene dicit Mes. q. omne mistum est dotatū, & informatum virtute elementari, & cœlesti, cum per hæc duo perficiat suas operationes. Secundo aduertendum, dicit Mes. q. mistum dotatum virtute cœlesti, quandoque dotatur ea communi existente, quandoque propria. Nam forma specifica quandoque est communis, quandoque propria communis, sicut quando inest pluri-

bus eiusdem generis, aut eiusdem speciei, sicut dicimus quod omnibus odoriferis inest forma specifica, per quā habent attrahere matricem, & rebus foetidis inest forma specifica, per quam matricem fugant: sed forma specifica propria est illa, quæ non inest oibus indiuiduis eiusdem speciei, & eodem modo. non. n. omnis magnes mouetur versus polum meridionalem, etiam est quidā magnes qui attrahit carnem hominis, & quidam non, vt Alber. ponit in suo de mineralibus, auctoritate Arist. & tamen omnes sunt eiusdem speciei. Dicit postea. Et hoc quia à cœlesti virtute tale supra complexionem fertur, & per hæc verba innuit Mes. quod licet medicina solutiua non euacuet proprium humorem per complexionem suam immediate & principaliter: tamē ipsa cōplexio est principium præparatiuum, & deseruiens formæ specificæ ad faciendum illam operationem. Nā specifica forma non influitur misto absolute, sed influitur misto præparato per complexionem. & ideo nos possumus dicere, q. ipsa forma specifica non est aliud formaliter, q. quoddam additum supra complexionem, per quod facit talem operationem. aut etiam licet cōplexio non sit primum principium operationis occulte, tamen multū adiuuat ad occultam operationem, illius medicinæ solutiua, vt sit verum dicere, quod medicinæ solutiua, quæ cum forma specifica habent complexionem calidam, & siccam eis annexam, plus attrahunt & euacuant, q. si nō essent talis complexionis, adhuc quæ sunt vehementer calidæ & siccæ cum proprietate quam habent, plus euacuant, quam aliæ quæ non sunt sic calidæ & siccæ.

Rebus enim omnibus natura (vt inquit Plato) proprietates quasdam indidit, quibus hæ ipsæ, quod sibi est proprium, agunt, idq; pro formæ natura & motione insita, cum nullius rei actio propria esse possit vlla, nisi quam forma ipsa excitat & dirigit. Hoc autem demonstrare, medici non est, sed philosophi, altiora speculant. Absurdum igitur fuerit existimare, à simili trahi simile: absurdius, à contrario: contraria enim mutuo se expellunt, non attrahunt.

De simili sciendū, q. similitudo est duplex: quædam est similitudo in qualitatibus manifestis, & hoc modo medicina nūquam euacuat siue trahit humorem, quia ei similis in qualitate. s. manifesta, nec hoc fuit vnquam opinatus G. bene. n. fuisset rudis, si dixisset q. carthamus & turbith attrahunt phlegma, quia ei similes in qualitate manifesta, primo cū phlegma sit frigidum & humidum, & turbith calidum & siccum, etiam differunt in modo substantiæ. Alia est similitudo in qualitate occulta siue specifica forma, de qua loquitur Gale. in tertio de simplici medicina. Vnde euacuat cartham⁹ aut turbith phlegma, quia eis simile in qualitate. s. occulta siue specifica forma, & per hoc soluitur vna quæstio prius mota si bene auertatur, vtrum. s. medicina laxatiua vel solutiua euacuet humorem sibi proprium, quia simile, vel quia contrarium.

Quod Gale. nūc vocat in n^o substantia similitudinē seu qualitatē propriam tū sola experientia noscitur, Mesues virtutē calidam, seu formā specificā, seu cōplexionē, quæ qualitatē, appellat.

MOND. Similitudo medicinarū ad humores duplex.

I O A N N I S C O S T Æ I A N N O T A T I O N E S .

De purgatiuis medicamentis quæstio inter antiquos medicos fuit, attraherēt ne ipsa humores quos detrahūt, an potius gignerēt. Atq; Hipp. quidē vetustissimus medicus parens non solū trahendi facultatē inesse ijs proficitur, quæ purgant: sed eā propriā & peculiaris etiā humoris attractricem. Cōtra tamē & Erasistratus aliquam in naturalibus rebus fieri attractionē negauit, & Asclepiades medicamentā ipso sner gignere humores qui ijs assumptis educi solēt, tueri est ausus. Mesues hic noster ronalis, & diuinus certe medicus, ab Hippoc. non recedit: sed hoc veluti posito fundamento, quod attrahant,

De purgantium medicamentorum actione tuus egimus & de vniuersali stirpis natura, quæ supior an. no diuulgauimus.